

Prof.dr. P.A.J.M. Steenkamp,
voorzitter CDA

Doen wij evenzo

Degenen die in het afgelopen jaar de partijraden van de drie christen-democratische partijen mochten bijwonen, hebben het goed kunnen waarnemen: de grondslag van het CDA is voor niemand meer onduidelijk. Ik hecht eraan dit aan het begin van ons tweede congres nog eens met nadruk vast te stellen. Ons beginsel, ons uitgangspunt — nl. het evangelie — en ons beleid zijn op vitale wijze met elkaar verbonden. Het woord vitaal moet genoeg zeggen en is kennelijk voor de leden van onze partijraden op eenzelfde manier overgekomen, al is er wel verschil van mening over het functioneren van de grondslag gebleven. De discussie over de betekenis van ons uitgangspunt in de praktische politiek zal

echter nooit beëindigd worden. Hierin kunnen wij slechts tussenstanden vermelden, maar geen eindstand, omdat wij een ideale maatschappelijke orde niet zullen bereiken. In veranderende omstandigheden zullen wij blijven worstelen met het grote vraagstuk hoe wij, dichtbij en veraf, vandaag en morgen, de Bijbel moeten waarmaken. Daarom ook is een blijvende bezinning gewenst.

Wij hebben de intentie om de evangelische opdracht uit te voeren. Daarin willen wij geen pretentie leggen en ik onderstreep nog eens dat wij niet het exclusieve vertoningsrecht of het monopolie van de vertaling der Bijbelse waarden in de politiek claimen. Ik wil met alle klem herhalen dat wij ons niet beter achten dan anderen in de Nederlandse politiek en dat wij niemand met ons optreden willen verketteren.

Wij willen wèl ervan getuigen dat wij als CDA-organisatie het evangelie aanvaardden als richtsnoer, niet meer maar ook niet minder, en dat wij daarnaast uitdrukkelijk menen dat wij met elkaar deze weg van beginselpartij in de Nederlandse politiek moeten gaan. Naar onze mening is het de juiste weg, anders zouden wij een andere nemen. Ja, wij hebben wel de intentie om te blijven zoeken naar de betekenis van de woorden: *'Doet gij evenzo'*.

Enkele grondgedachten

Vandaag en morgen bespreken wij het program en het rapport van onze permanente program-adviescommissie. Wij hebben dan gelegenheid om uitvoerig aandacht te schenken aan ons politieke profiel. Als CDA-voorzitter wil ik enkele grondgedachten nog eens onderstrepen om daarin tezamen met de andere inleidingen en de discussiebijdragen bouwstenen aan te reiken voor ons eigen beeld in de Nederlandse politiek.

Als wij aan de minsten der mijnen denken, dan denken wij met name aan de arme zuidelijke helft van de wereld en dan is dat ons eerste, ons tweede en ons derde argument voor de hulp aan de ontwikkelingslanden.

Als wij het woord NAVO noemen, moeten wij weten dat als wij willen opkomen voor de weerlozen, daartoe ook de vrije mensen in het westen behoren, waarvoor wij een schild moeten maken. Als wij vurige voorstanders van de EEG zijn, dan blijven wij dat ook als de Europese Gemeenschap niet christen-democratisch zou worden. Als wij het welzijn van grote groepen, die dat nog zozeer ontberen, willen bevorderen, dan weten wij dat wij telkenmale ook hierbij onze invalshoek moeten verplaatsen en het zoeklicht op nieuwe groepen van mensen, die zoveel te kort komen, moeten richten.

De twee rapporten van het sociaal en cultureel planbureau geven ons genoeg te denken en te doen.

Als het leven, en dan vooral het gehandicapte of ongeboven leven, bedreigd wordt, pleiten wij voor publieke rechtsbescherming. Wij willen mensen in nood helpen, de weerlozen, en dat kunnen zowel de negers in Zuid-Afrika, de Joden in de Sowjet Unie als de armsten in Zuid-Amerika zijn.

Als christen-democraten erkennen wij de bijzondere betekenis van de overheid. De overheid is noodzakelijk maar ook begrensd in zijn taak.

Naar het woord van Briefs moeten wij stellen dat degene die in zijn hele levenskring maar één macht tegenkomt, verloren is en Kafka kan ons vertellen wat dat betekent. De overheid is geen federatie van belangengroepen of alleen

maar een herverdelingsinstrument, neen, zij is bekleed met een grote taak en macht omwille van het recht en de gerechtigheid.

Wij moeten de voordelen van onze huidige ondernemingswijze productie combineren met een stuurmechanisme van onze economie omwille van de genormeerde groei, de inkomensverhoudingen, het milieu, ontwikkelingslanden, maar vooral ook omwille van het behoud van de werkgelegenheid. Een stuurmechanisme, dat onze sociaal-economische en maatschappelijke structuur oriënteert op het algemeen belang. Dat zoeken van zulk een optimale maatschappelijke orde is één van de moeilijkste opgaven, omdat niemand tot nu toe een succesvol recept daarvoor gegeven heeft. Maar het kan anderzijds alleen slagen door de deelname van allen in de gemengde sociaal-economische orde. De deelname van *allen* in macht, bezit en vruchten van de economische groei is veel beter dan de nationalisatie, maar dan moeten wij wel een oplossing voor die vragen vinden. Alleen de integratie van allen voorkomt de uitsluiting van iedereen door een anonieme bureaucratie.

CDA: hervormingspartij

Over al deze door mij aangestipte terreinen moeten wij denken vanuit de verantwoordelijkheidsgedachte. Het woord van de Wereldraad van Kerken uit 1948 is nog steeds actueel: 'Een ieder die politiek gezag of economische macht bezit, moet daarvan verantwoording afleggen aan God en aan degenen wier welzijn daarvan afhangt'. Welnu, deze verantwoordelijke maatschappij vraagt wijzigingen in de sociaal-economische orde en ook in dat opzicht is het CDA een hervormingspartij, niet de partij van de hervorming.

Hervormingspartij betekent verantwoordelijkheid tegenover anderen en tegenover de maatschappij als geheel. Dat is opkomen voor elkaar, maar de mentaliteit is er een van maatschappelijke vernieuwing en verandering. Wij moeten duidelijk overbrengen wat wij in deze willen, maar vooral wat onze mentaliteit van verandering betekent. Dat kan stemmen kosten. Dan zullen degenen die bij ons proberen weg te kruipen tegen de veranderingen of die een schuiltent hopen te vinden tegen structurele wijzigingen, bedrogen uitkomen. Wij zeggen het nog eens met nadruk: Iedereen is bij ons welkom en wij nemen niemand de maat. Op het vorige congres heb ik gezegd dat degenen die tot het CDA toetreden een kaartje kopen dat aan twee kanten bedrukt is: Aan de ene kant het beginsel en aan de andere kant ons politiek beleid. Het is in het zicht van de verkiezingen nog eens goed om de laatste kant van dat kaartje te verduidelijken en dat is ook de bedoeling van dit tweede congres. Van mijn kant wijs ik er dan samenvattend op, dat ons politieke beleid geen genoegene neemt met de huidige samenleving en dat wij vernieuwing en verandering in structuren willen doorzetten. Dat betekent ook onze vertaling van de oproep: *'Doet gij evenzo'*

Schild voor de zwakken

Dezer dagen als wij tezamen ons program doornemen, doet iedereen dat aan de hand van eigen voorkeuren. Ik wil hier twee normen noemen, die ons naar mijn mening moeten leiden. Ten eerste bedoelt dit program ook op onderdelen werkelijk een schild voor de zwakken te zijn en ten tweede behoeft het een gezonde financiële basis.

Een gezonde financiële basis, dat betekent: 'Er kan veel, maar niet alles kan'. In Den Haag staat geen grabbelton waar wij onbeperkt geld kunnen vinden. Den Haag is naar het woord van prof. Halberstad geen grote zelfbedieningswinkel zonder een kassa aan het eind. Wij kunnen elkaar met dit program niet het land in sturen zonder een solide basis. Dan zouden wij een open doel voor onze tegenstanders creëren. Dat betekent dat het waterdicht moet zijn, maar ook dat wij niet veel leuke dingen voor de eigen mensen kunnen brengen, neen, maar hopelijk wel goede dingen voor ons gehele volk en met name voor onze werklozen. Dit laatste klemt temeer nu een nieuwe depressie heenschuift over de vorige, terwijl ons economisch herstel onvoldoende is gevorderd.

Daarom doe ik een dringend beroep op u om u bij uw beschouwingen bewust te zijn van de financiële risico's; een Sinterklaasavond is gezelliger dan een vastendag en carnaval is aardiger dan een weekend van versobering, maar toch moeten wij matiging prediken en concretiseren juist omwille van het schild zijn voor de zwakken van vandaag en morgen, met name onze werklozen. Dat betekent ook verwoording van de opgave: *'Doet gij evenzo'*.

Dialogo als sleutelbegrip

In zijn nieuwste werk heeft Goudzwaard gesteld dat het marxisme en het kapitalisme in tijd levende zusters zijn. Een niet overbodige constatering die kennelijk voor velen nieuw aandoet. In dit verband wil ik nog eens verwijzen naar het zojuist verschenen boek van de Groningse hoogleraar Kossmann 'De Lage Landen', een geschiedenis van anderhalve eeuw Nederland en België. Kossmann beschrijft daarin onder meer de partijpolitieke situatie rond de eeuwwisseling. Hij wijst erop dat de schoolkwestie belangrijk was voor de confessionele partijen, maar . . . het was maar één facet van een algemener beginsel, nl. de weigering van de confessionelen om de maatschappij aan de staat te onderschikken. Hij stelt dan vast dat er ook toen reeds een principiële verschil bestond tussen de christen-democraten aan de ene kant en de socialisten, liberalen en radicalen aan de andere kant als het ging om de maatschappelijke orde. Hij acht het een van de grote verdiensten van de christen-democraten, zowel in België als in Nederland, dat het in elkaar vloeien van staat en maatschappij dat zou leiden tot een volkomen staatsalmacht, door hen verhinderd werd. Het is goed om uit het verleden ook in deze nog eens te leren en te zien dat wij eigen opvattingen hebben naast liberalen en socialisten.

Wij hebben onze eigen visie op de maatschappelijke orde en dat betekent dat wij een eigen invalshoek hebben als het gaat om het dragen van elkanders lasten. De polarisatie verwoest en betekent de ontkenning van het feit dat regering en oppositie, dat werkgevers en werknemers tegenspel moeten geven in samenspel en dat zij in feite twee kanten van één medaille zijn.

Wij zullen de huidige problemen niet kunnen oplossen als wij niet bereid zijn tot wat Goudzwaard noemt een geestelijke omwenteling of tot wat ik zelf een en ander maal heb omschreven als de inzet voor een verantwoordelijke maatschappij. Het lijkt alsof in onze gepolariseerde samenleving het ieder voor zich nu op groepsniveau wordt uitgevochten. Degenen die aan dit liberalisme op groepsniveau meewerken, hebben kennelijk niets geleerd van het faillissement in sociaal en geestelijk opzicht van het oude kapitalisme. Neen, dit liberalisme op groepsniveau is een andere vorm van polarisatie die niet de oplossing brengt, integendeel, die ons steeds verder afvoert, steeds verder weg van de verantwoor-

delijke maatschappij die wij willen en waarin het gaat om het opkomen voor elkaar omdat je samen deel bent van een groter geheel, een maatschappij waarin het woord dialoog een sleutelbegrip is, en waaraan groepsegoïsme en polarisatie wezensvreemd zijn.

Dat betekent dat ons antwoord op de polarisatie is het bruggen bouwen — internationaal en ook nationaal — tussen volken, klassen, groepen en partijen die elkaar bevechten.

Dat bruggen bouwen is een uitdrukkelijke opdracht van christen-democraten en het is onze taak om telkenmale te proberen die spiraal, die soms noodwendig lijkt, te doorbreken. De spiraal, die we terugvinden in trefwoorden als noord-zuid, bewapeningswedloop, klassenstrijd en groepsegoïsme. Het gaat ook om het doorbreken van een zorgelijke ontwikkeling in ons eigen land in de verhouding tussen werkenden en niet-werkenden, A.O.W.-ers en werklozen, ondernemers en werknemers. Dat bruggen bouwen is ook hier de vertaling van de opdracht: *'Doet jij evenzo'*.

CDA is geen sprookje

Bruggen bouwen — ook in de Nederlandse politieke verhoudingen — vraagt soms het menselijk onmogelijke. Onmogelijk als het idealisme wijkt voor het koude realisme, als het zoeken van elkaar wijkt voor keiharde machtspolitiek. Dan ben je geneigd om neen te zeggen en te blijven zeggen, om met gelijke munt terug te betalen en toch moet je dan als christen-democraten bereid zijn waar te maken wat je ook op andere terreinen predikt. Wat is het dan soms zo moeilijk om een CDA-man of CDA-vrouw te zijn! De enige troost is dat je het toch mag zijn.

Wij hebben de wens om met onze eigen inbreng en zonder dictaten van enige kant het land te dienen door mee te werken aan een goede regering. Dat is ook bruggen bouwen in de partijpolitiek en ik doe nog eens een beroep op alle constructieve partijen om die brug open te houden en hem niet te versperren met onmogelijke slagbomen. Dr. Schaezman heeft eens gezegd, dat degene die nooit van standpunt verandert ook nooit heeft nagedacht. Hij was een christen-democraat van het eerste uur en omdat dat wellicht minder kwaad kan, zou ik zijn goede raad willen doorgeven aan al degenen die in de komende maanden belangrijke partijpolitieke beslissingen moeten nemen.

Precies één jaar geleden verscheen een nummer van *Beleid Beschouwd*, samengesteld door de Rijksvoorlichtingsdienst en gewijd aan het CDA. Ik wil enkele koppen uit de verzameling artikelen en berichten uit de Nederlandse dagbladen van het vorig jaar november vermelden:

Wil het echte CDA nu opstaan?
Eén CDA-lijst onmogelijk
CDA op het scherp van de snede
KVP aan de noodrem
KVP jaagde schimmen na
Zware malaise bij christen-democraten
De papieren tijgers van het CDA
Afscheid van één CDA-lijst
Voor het CDA de laatste adem uitblaast (Hiltermann)
CDA-droom; noodsprong; op drift; de mist in; stuntwerk

Geen CDA
Legpuzzel CDA
Drie requiems
CDA echt of surrogaat?
Operette
Ieder gaat zijns weegs.

Dit waren enkele krantekoppen als spiegel van de publieke opinie en toch hebben wij vandaag ons tweede congres. Wij gaan samen de verkiezingen in. Als er zoveel veranderd is, wil ik nog eens verwijzen naar mijn congresrede van het vorig jaar over de twee sleutels: één op het Binnenhof en één in het land.

Welnu, mijn hoop van toen is in vervulling gegaan. De beide sleutels hebben de deur opengemaakt. In het parlement hebben de fracties onder uiterst moeilijke omstandigheden een samenwerkingsvorm gevonden, die in staatkundig opzicht uniek is en nog nooit vertoond is, waarbij twee van de drie verbonden met het kabinet en één in de oppositie, geleidelijk met elkaar zijn gaan samenwerken en naar elkaar zijn gegroeid omwille van het door henzelf hoger geplaatste en verder reikende ideaal.

Daarnaast wil ik met grote erkentelijkheid de actie vanuit het hele land, vanuit de basis, vermelden. Daar heeft men elkaar begrepen en tracht men de CDA-gedachte in de praktijk waar te maken. Hoe komt dat nu? Ik geloof dat de diepste reden van de unieke samenwerking in het parlement en van de daadkracht vanuit de basis terug te brengen is tot de wens om het CDA te realiseren.

Als je het voorrecht hebt om het volk van Israël, waarmee christen-democraten tot in al hun vezels verbonden mogen en moeten zijn, als je het voorrecht hebt om dat volk en dat land te bezoeken en je je bewondering uit, over datgene wat daar in 30 jaar tot stand werd gebracht en als je vraagt naar hun geheim, dan is het antwoord, met een verwijzing naar het woord van Herzl: 'Als ge het wilt dan is het geen sprookje'. Wel, ook dat hebben wij bij het CDA op het Binnenhof en in het hele land ervaren.

Wij zijn er nog lang niet. Wij zullen nog fouten en blunders maken, en er zullen nog dikwijls verwijten over en weer vallen, zoals dat ook gebeurde tussen Kuiper en Schaeapman. Dan zal het woord rooms machtsdenken of coup van de AR nog wel eens geroepen worden, maar als wij de bereidheid houden om over onze eigen schaduwen heen te springen naar de ander toe binnen het CDA, zal de innerlijke groei doorgaan, want de groei naar binnen is belangrijker dan de groei naar buiten, in aantal en invloed.

Het voorwoord is geschreven, de inleiding is voorbij, want dat was het nog maar. In het eigenlijke werk wat nu op ons wacht zullen wij slechts slagen als wij als hervormden, gereformeerden en katholieken, als mensen uit AR, CHU en KVP en de rechtstreekse leden bereid zijn om in elkaars huid te kruipen om te ontdekken wat de ander bezielt. Naast die bereidheid moeten wij het geloof opbrengen, dat wij samen staan voor dezelfde opdracht en moeten wij ruimte laten voor veelkleurigheid, voor marges die zeker groter moeten zijn bij een beginnend samengaan.

Het is het waard want het gaat om waar te maken de woorden: 'Doet gij evenzo'.

Verantwoordelijke maatschappij

Wij hebben alle redenen om ons zo op te stellen en onze krachten te bundelen, want

er is wat om je voor in te zetten. Ik weiger om de sombere voorspellingen van onheilsprofeten als enig criterium te aanvaarden. De noordelijke helft van de wereld geniet nog steeds — en dat genieten moeten wij ook wel eens positief waarderen — van een onafgebroken Sinterklaasavond. Het menselijk leven hebben wij op een ongekende manier weten te verlengen. Wij hebben de kansen om inkomen, cultuurgoederen en zeggenschap te spreiden. Wij mogen als eerste in de menselijke geschiedenis andere hemellichamen betreden. Wij kijken naar de arme ontwikkelingslanden als een uitdaging, waarvoor wij iets mogen doen; dat is ook een stuk vreugde en zorg tegelijk. Wij beleven een tijd waarin de kerken wel worden teruggedrongen, maar waarin anderzijds nieuw religieus leven bloeit op talloze plaatsen. Ik wijs u onder meer op de grote belangstelling onder jonge mensen voor de navigators en voor de Youth for Christ.

In zo'n wereld behoren wij tot een generatie van wie veel wordt gevraagd, maar waaraan ook zoveel wordt gegeven.

In die generatie staan wij dan als christen-democraten, die naar onze statuten het evangelie als richtsnoer aanvaarden. Evangelie, dat betekent letterlijk blijde boodschap. Wel, in zulk een wereld mogen wij van die blijde boodschap wat waar maken en dan is er veel om bezorgd over te zijn, maar ook zoveel om te veranderen en te vernieuwen. Bij tallozen wordt de aandacht van het immateriële en van het geestelijk leven weggetrokken naar de betoveringen van de consumptiemaatschappij en de geweldige verrassingen van de technologie, totdat er een nieuw samenstel van waarden ontstaat.

Wat is het goed om soms te luisteren naar buitenstaanders. Ik doel dan met name op een Marxist als de Praagse hoogleraar Milan Machovec. Machovec zegt dat er in Oost-Europa een geweldige vooruitgang geboekt is, dankzij het communisme. Maar, zegt hij, waar is bij ons het medelijdende hart gebleven? Waar de verantwoordelijkheid voor de ander in nood? Hij vindt dat het marxisme heel veel heeft bereikt maar het marxisme laat het afweten als het gaat om de geestelijke waarden in de consumptie-maatschappij; om begrip voor andere geestelijke tradities en hun weg naar menselijkheid en geluk; om de grenzen van de staatsmacht en het kweken van verantwoordelijkheid. Hij doet een dringend beroep om die waarden en de warmte en de beweging in het westen te koesteren en niet verloren te laten gaan. Kijk, dat is het appèl voor een verantwoordelijke maatschappij. Ik kom daar steeds op terug, omdat het naar mijn grote overtuiging de enige uitweg uit de problemen — dichtbij en veraf — is. De weg van het CDA is de weg naar een verantwoordelijke maatschappij en daarvoor doen wij ons appèl op iedereen.

Wij hebben een onbetwistbaar uitgangspunt, een goed program en één lijsttrekker. Onze wetenschappelijke instituten publiceerden in het afgelopen jaar rapporten over Europees beleid, onderwijs, inflatie, bejaardenbeleid, grond-politiek, energiebeleid, midden- en kleinbedrijf, emancipatie van de vrouw, economische ontwikkeling en het profiel van het CDA. Ik vermeld dit met grote waardering en dankbaarheid. Dat hoort óók bij onze eigen weg in de Nederlandse politiek!

Wij hebben samen zoveel meegemaakt op de weg naar het CDA en wij zijn nog lang niet aan het eind. Dezelfde vitaliteit die wij de laatste jaren hadden en die barrières doorbreekt, zal ons dan helpen. Dezelfde overtuiging waaruit wij hebben gewerkt. Wij doen een beroep, een appèl op ons hele volk om samen deze weg met ons verder te gaan. Wij zullen slagen als wij zelf overtuigd zijn van onze

opdracht en als wij het appèl weten over te brengen. En daarmee keer ik terug tot de woorden waarmee ik begon: Wij moeten een antwoord geven op de uitdaging uit het verhaal van de barmhartige Samaritaan. Men zal ons later daarnaar beoordelen.

Welnu, ik wil als voorzitter van het CDA ter opening van ons tweede congres met u samen dat antwoord uitspreken in de vorm van een beroep op u allemaal: *'Doen wij evenzo'*.